

Nr 209.

Ankom till riksdagens kansli den 14 juni 1946 kl. 2 em.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till folkskoleseminarierna m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

(2:a avd.)

I propositionen nr 1 har Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln (punkterna 135 och 164 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 4 januari 1946) föreslagit riksdagen att, i avbidan på den proposition i ämnet, som kunde varda riksdagen förelagd, beräkna för budgetåret 1946/47

dels till Arvoden åt lärarkandidater under provårstjänstgöring ett förslagsanslag av 290 000 kronor;

dels till Folkskoleseminarierna: Avlöningar ett förslagsanslag av 3 500 000 kronor;

dels till Folkskoleseminarierna: Omkostnader ett förslagsanslag av 500 000 kronor;

dels till Folkskoleseminarierna: Materiel, böcker m. m. ett reservationsanslag av 100 000 kronor;

dels ock till Folkskoleseminarierna: Utrustning ett reservationsanslag av 150 000 kronor.

Vidare har Kungl. Maj:t under kapitalbudgeten, bilaga 7, föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, beräkna för budgetåret 1946/47

dels till Utbyggnad av folkskoleseminarierna ett investeringsanslag av 2 000 000 kronor;

dels ock till Utbyggnad av småskoleseminarierna ett investeringsanslag av 1 300 000 kronor.

Sedermera har Kungl. Maj:t i propositionen nr 242, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 12 april 1946, föreslagit riksdagen att

1. besluta, att folkskoleseminarieorganisationen skall utvidgas på sätt departementschefen förordat;

2. godkänna av departementschefen angiven personalförteckning för folk-

skoleseminarierna, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1946/47;

3. godkänna av departementschefen angiven avlöningsstat för folkskoleseminarierna, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1946/47;

4. till Folkskoleseminarierna: Avlöningar för budgetåret 1946/47 anvisa ett förslagsanslag av 3 518 000 kronor;

5. till Folkskoleseminarierna: Omkostnader för budgetåret 1946/47 anvisa ett förslagsanslag av 473 000 kronor;

6. till Folkskoleseminarierna: Materiel, böcker m. m. för budgetåret 1946/47 anvisa ett reservationsanslag av 115 000 kronor;

7. till Folkskoleseminarierna: Utrustning för budgetåret 1946/47 anvisa ett reservationsanslag av 240 000 kronor;

8. till Arvoden åt lärarkandidater under provårstjänstgöring för budgetåret 1946/47 anvisa ett förslagsanslag av 320 000 kronor;

9. till Vissa till- och ombyggnadsarbeten vid småskoleseminariet i Härnösand för budgetåret 1946/47 anvisa ett investeringsanslag av 700 000 kronor;

10. till Vissa till- och ombyggnadsarbeten vid småskoleseminariet i Landskrona för budgetåret 1946/47 anvisa ett investeringsanslag av 717 000 kronor;

11. till Om- och nybyggnadsarbeten för småskoleseminariet i Haparanda för budgetåret 1946/47 anvisa ett investeringsanslag av 95 000 kronor;

12. till Vissa till- och ombyggnadsarbeten vid småskoleseminariet i Strängnäs för budgetåret 1946/47 anvisa ett investeringsanslag av 60 000 kronor;

13. till Vissa till- och ombyggnadsarbeten vid småskoleseminariet i Växjö för budgetåret 1946/47 anvisa ett investeringsanslag av 140 000 kronor;

14. till Vissa byggnadsarbeten vid folkskoleseminarierna för budgetåret 1946/47 anvisa ett investeringsanslag av 1 709 000 kronor.

I samband härmed har utskottet till behandling förehåft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ragnar Bergh* (I: 335) och den andra inom andra kammaren av fröken *Nygren* (II: 514), i vilka hemställts, att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 242 måtte besluta, att delposten till arvoden åt seminariebibliotekarier skall uppföras med av 1945 års seminarie-sakkunniga och skolöverstyrelsen föreslaget belopp, 27 000 kronor;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Gustaf Elofsson m. fl.* (I: 17) och den andra inom andra kammaren av herr *Norup m. fl.* (II: 19), i vilka hemställts, att riksdagen måtte besluta, att hyresavdrag för av folkskolans lärare disponerade tjänstebostäder skall utgå med samma belopp, vartill hyran i genomsnitt uppgår för lägenheter av motsvarande storlek och standard på orten, eller om allmän hyres-

marknad icke kan anses vara för handen därstädes, med ett belopp, som motsvarade de skäliga kostnaderna för räntor och amortering av byggnadskostnaderna för vederbörande tjänstebostad;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Wahlund m. fl.* (I: 336) och den andra inom andra kammaren av herr *Pettersson i Dahl m. fl.* (II: 513), i vilka hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära, att Kungl. Maj:t måtte för årets höstriksdag lägga fram förslag om ett särskilt lönetillägg på 500 kronor per år att utgå till folkskollärare och småskollärare, vilka äro anställda vid skolor av B 2- eller B 3-form samt vid mindre folkskolor och vissa b-skolor.

I den mån redogörelse i det följande icke lämnas för motiveringen till de motionsvis framställda yrkandena hänvisas till motionerna II: 514, I: 17 och I: 336.

Inledning.

I skrivelse den 19 januari 1946 ha *1945 års seminariesakkunniga* framlagt förslag till vissa åtgärder i syfte att underlätta lärarrekruteringen — avseende såväl ordinarie och extraordinarie lärare som vikarier — å avlägset belägna orter i allmänhet och i finnbygden i synnerhet. Över ifrågavarande förslag ha utlåtanden avgivits av *skolöverstyrelsen, statskontoret, allmänna lönenämnden* och *domkapitlet i Luleå*, varjämte tillfälle att yttra sig beretts *Sveriges folkskolläraryförbund, Sveriges folkskollärarynneförbund* och *Sveriges småskollärarynneförbund*.

Vidare ha *de sakkunniga* i skrivelse den 11 februari 1946 framlagt utredning och förslag rörande folkskoleseminariernas organisation under budgetåret 1946/47 och därmed sammanhängande frågor. De sakkunniga framhålla härvid, att deras uppgift att framlägga förslag till en seminarieorganisation på längre sikt visat sig vara så omfattande, att det icke varit möjligt för dem att ännu avgiva ett slutligt förslag, som kunde föreläggas innevarande års riksdag, varför de nödgats inskränka sig till att nu lämna förslag endast rörande den år 1946 vid folkskoleseminarierna behövliga intagningen. Över de sakkunnigas förslag i denna del ha utlåtanden avgivits av *skolöverstyrelsen*, som i samband därmed även framlagt sina anslagsäskanden beträffande folkskoleseminarierna för budgetåret 1946/47, *statskontoret* och *allmänna lönenämnden*.

I. Folkskoleseminariernas organisation budgetåret 1946/47.

Folkskollärarytbehovet.

Av följande, av *de sakkunniga* uppgjorda tablå framgår, hur stor lärarbrist (budgetåren 1946/48), respektive hur stort ytterligare examinationsbehov (budgetåren 1948/51) man har att emotse, därest hänsyn tages dels till beräknade siffror rörande läraravgång m. m., dels ock till utexaminationen av de elever, som redan nu finnas intagna vid folkskoleseminarierna. (Kolumn 1 + 2 + 3 — 4 = 5 respektive 6).

Läsår	Brist under föregående läsår	Ökning av lärarbehovet	Läraravgång	Nuv. sem.elever, som utexamineras	Brist under läsåret	Ytterligare examinationsbehov
	1	2	3	4	5	6
1946/47 .	450	264	199	330	583	
1947/48 .	583	342	148	840	233	
1948/49 .	233	660	351	240 (4-årig linje)	?	1 004 (2-årig linje)
1949/50 .	?	324	438	300 (4-årig linje)	?	462 (2-årig linje)
1950/51 .	?	452	439	—	?	891 (2 årig och 4-årig linje)

I anslutning härtill ha de sakkunniga anfört följande.

De sakkunniga ha vid sina beräkningar utgått från att lärarbehovet kommer att öka i den omfattning, som folkskolinspektörerna i sina prognoser beräknat. Hur stor ökningen i verkligheten kommer att bli är beroende av flera ganska oberäknliga faktorer. Å ena sidan kan införande av ett åttonde skolår, förändring av mindre folkskolor till folkskolor samt halvtidsläsningens borttagande öka lärarbehovet. I andra riktningen verkar den ökade centralisering, som blir möjlig, när skolskjutsar i större utsträckning än nu kunna anordnas. Svårigheter att erhålla byggnadsmaterial kan verka försenande på skolbyggnadsverksamheten, vilket i vissa fall kan hindra en utökning av läraravdelningarnas antal, i andra fall försena centralisering.

De sakkunniga måste emellertid räkna med de siffror, som för närvarande föreligga och föreslå en intagning, som i möjligaste mån kan täcka det nu beräknade lärarbehovet. Någon risk för att läraröverskott därigenom skulle komma att förorsakas, synes icke föreligga. Som framgår av senaste tabell kommer tvärtom en brist alltjämt att finnas under de närmaste åren. Och under 1950-talets förra hälft kommer lärarbehovet att stiga så avsevärt, att de närmaste årens examination ingalunda kommer att räcka. Däremot är det givetvis nödvändigt att man i god tid under 1950-talet vid elevintagningen uppmärksammar den sänkning i behovet, som kommer att inträda omkring år 1960.

Seminarieorganisationen.

Utvidgning av de nuvarande seminarierna. Den nuvarande seminarieorganisationen är uppbyggd för en normal intagning och utexamination av 16 klassavdelningar eller ($16 \times 28 =$) 448 elever årligen. Innevarande budgetår ha dock genom ianspråktagande till det yttersta av befintliga reservutrymmen vid seminarierna intagits sammanlagt 22 klassavdelningar eller 616 elever. De sakkunniga ha undersökt, vilka möjligheter som föreligger för den ytterligare utvidgning av seminarieorganisationen, som måste vidtagas för mötande av det stora lärarbehovet under de närmaste åren. Därvid ha de ansett sig kunna räkna med att vid de redan befintliga seminarierna skulle — efter vissa om- och tillbyggnadsarbeten — ytterligare 6 klassavdelningar kunna intagas, nämligen å 2-årig linje ytterligare en avdelning vid ett vart av seminarierna i Falun, Kalmar, Luleå och Stockholm samt å 4-årig linje ytterligare en avdelning vid vardera seminariet i Karlstad och Linköping.

För möjliggörande av denna utvidgning av de befintliga seminarierna ha de sakkunniga efter samråd med byggnadsstyrelsen framlagt ett byggnadsförslag, som i huvudsak avser antingen inredning av förefintliga outnyttjade utrymmen i seminarierna eller uppförande av särskilda barackbyggnader.

Nya seminarier. Den av de sakkunniga förordade utvidgningen av de nu befintliga seminarierna skulle alltså möjliggöra en intagning av sammanlagt 28 klassavdelningar eller 784 elever. De sakkunniga ha funnit detta otillräckligt och därför föreslagit inrättande omedelbart av tre nya seminarier, nämligen i Gävle, Hälsingborg och Stockholm. Intagning av elever vid dessa seminarier skulle ske redan höstterminen 1946. Dessa seminarier skulle organiseras sålunda:

Gävle — två 4-åriga linjer,

Hälsingborg — tre 2-åriga linjer och

Stockholm — en 4-årig och en 2-årig linje.

De sakkunniga ha vidare föreslagit, att, intill dess de nya 4-åriga linjerna blivit slutligt organiserade, ett motsvarande antal 2-åriga linjer skulle åren 1946/48 kunna förläggas till ifrågakvarande seminarier. Detta skulle alltså innebära, att intagning hösten 1946 skulle ske i Gävle, förutom å de två 4-åriga linjerna, jämväl å två 2-åriga linjer och i Stockholm, förutom å den 4-åriga linjen, å ytterligare en 2-årig linje.

Beträffande lokalfrågan ha de sakkunniga föreslagit förläggande av seminariet i Gävle till de nuvarande lokalerna för vårdanstalten för dövstumma med komplicerat lyte därstädes, vilka lokaler bli lediga vid anstaltens förflyttning till Mogård, av seminariet i Hälsingborg till den s. k. Wintzellska skolans lokaler och av seminariet i Stockholm till lokaler i Jakobs folkskola.

Elevintagningen 1946. Den av de sakkunniga föreslagna elevintagningen vid de olika seminarierna år 1946 framgår av efterföljande sammanställning. Därav framgår också den avsedda proportionen mellan manliga och kvinnliga elever.

Seminarium	A n t a l k l a s s a v d e l n i n g a r			
	4-årig linje		2-årig linje	
	Manliga	Kvinnliga	Manliga	Kvinnliga
Falun	—	1	—	2
Göteborg	1	—	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$
Kalmar	—	1	—	1
Karlstad	2	—	1	—
Linköping	2	—	1	—
Luleå	1	1	1	—
Lund	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	1	1
Stockholm kv.	—	1	—	2
Umeå	1	1	—	1
Uppsala	1	—	2	—
Gävle	1	1	1	1
Hälsingborg	—	—	2	1
Stockholm m.	1	—	2	—
Summa	$10\frac{1}{2}$	$6\frac{1}{2}$	$11\frac{1}{2}$	$9\frac{1}{2}$

Förslaget innebär alltså en intagning av 17 avdelningar eller ($17 \times 28 =$) 476 elever på 4-åriga linjer och 21 avdelningar eller ($21 \times 28 =$) 588 elever på 2-åriga linjer eller alltså *sammanlagt 38 klassavdelningar med 1 064 elever.*

Beträffande proportionen mellan manliga och kvinnliga elever anför de sakkunniga följande.

Under de senaste åren ha vid folkskoleseminarierna intagits omkring 60 procent manliga och 40 procent kvinnliga elever. Denna proportion är ungefär densamma som råder i fråga om fördelningen mellan manliga och kvinnliga ordinarie lärare i folkskolan. Det synes lämpligt att hittillsvarande proportion tills vidare bibehålles, bland annat på grund av nödvändigheten att erhålla kvalificerade sökande i tillräckligt antal. Enligt de sakkunnigas förslag blir proportionen på den 4-åriga linjen 62:38 och på studentlinjen 55:45.

Lärarbehov och seminarieorganisation under de närmaste 20 åren. Inledningsvis har framhållits, att de sakkunniga icke ansett sig i stånd att nu avgiva slutligt förslag rörande lärarbehovet och seminarieorganisationens omfattning under hela den tid, som stegringen av antalet folkskolebarn kan väntas pågå. Emellertid ha de meddelat vissa preliminära uppgifter för en

längre tid framåt, vilka lämna en föreställning om graden av den utvidgning av lärarexaminationen, som kan väntas.

Av efterföljande tabell framgår sålunda det antal lärare, som behöver utexamineras under vart och ett av åren 1950/66.

Läsår	Ökning (+), resp. minskning (—) i antalet tjänster från föregående år	Läraryvgång på grund av pensionering, dödsfall m. m.	Behov av nya lärare
1950/51	+ 428	439	867
1951/52	+ 925	467	1 392
1952/53	+ 1 147	490	1 637
1953/54	+ 1 352	498	1 850
1954/55	+ 1 353	543	1 896
1955/56	+ 1 113	593	1 706
1956/57	+ 530	621	1 151
1957/58	+ 103	655	758
1958/59	— 291	661	370
1959/60	— 274	668	394
1960/61	— 291	676	385
1961/62	— 308	677	369
1962/63	— 325	685	360
1963/64	— 343	692	349
1964/65	— 359	729	370
1965/66	— 326	738	412

Departementschefen har funnit de sakkunnigas förslag välbetänt och anslutit sig till detsamma. Det framlagda byggnadsförslaget beträffande de befintliga seminarierna innebure enligt departementschefens uppfattning en lämplig lösning. För relativt obetydliga kostnader skulle man därmed erhålla för det tillfälliga behovet fullt tillfredsställande lokaler, samtidigt som man icke riskerade att vid en återigen inträdande minskning av seminarieorganisationen stå med värdefulla lokaler outnyttjade.

Personalfrågor m. m.

I samband med den i fjol beslutade och nu föreslagna ytterligare utvidgningen av seminarieorganisationen erfordras ett betydande antal nya tjänster. De av *departementschefen* förordade personalförändringarna framgå av följande sammanställning.

Rektorstjänster:

Rektorerna vid de nuvarande seminarierna i Kalmar, Karlstad och Luleå uppflyttas till avlöningsgrupp I från och med nästa budgetår. För ett vart

av de nya seminarierna inrättas en rektorstjänst, vilken placeras i avlöningsgrupp I vid seminariet i Gävle och i avlöningsgrupp II vid seminarierna i Hälsingborg och Stockholm.

Lärartjänster:	nya tjänster:	
	ordinarie	extra ordinarie
lektorer	16	—
adjunkter	—	2
lärare i gymnastik	1	3
» » musik	—	8
» » manlig slöjd	—	3
övningskollärare	9	15

Dessutom föreslås uppflyttning av lärarbefattningarna i trädgårdsskötsel vid seminarierna i Kalmar, Karlstad och Luleå från lönegraden A 14 till lönegraden A 17.

Vaktmästare:

Till seminariet i Gävle överförs två vaktmästarbefattningar, den ena i lönegraden A 6 och den andra i lönegraden Eo 6, från vårdanstalten för dövstumma med komplicerat lyte. Vid seminarierna i Hälsingborg och Stockholm föreslås en extra vaktmästare med halvtidstjänstgöring.

Höjda arvoden åt seminariebibliotekarierna. Till arvoden åt seminariebibliotekarier utgår för närvarande ett belopp om sammanlagt 10 000 kronor. Skolöverstyrelsen äger fördela arvodena, varvid skall iakttagas, att desamma, där ej överstyrelsen finner anledning fastställa högre eller lägre arvode, skola utgå med för budgetår räknat 1 080 kronor vid dubbelseminarium och 600 kronor vid enkelseminarium. För innevarande budgetår har arvodesbeloppet bestämts till 1 120 kronor vid ett vart av fyra seminarier, till 1 080 kronor vid ett vart av tre seminarier, till 840 kronor vid ett vart av två seminarier och till 600 kronor vid ett seminarium.

De sakkunniga ha föreslagit en väsentlig höjning av ifrågavarande arvoden, innebärande att dessa skulle utgå såsom månadsarvoden och sättas till 200 kronor i månaden vid de nio större seminarierna, 150 kronor i månaden vid seminariet i Kalmar och till 100 kronor i månaden vid de nya seminarierna. Sammanlagda kostnaden för dessa arvoden, vilka skulle utgå även under ferietid, har beräknats till 27 000 kronor.

Till motivering för sitt förslag ha de sakkunniga anfört bland annat följande.

De arvoden, som sålunda utgå, stå enligt de sakkunnigas mening icke i rimlig proportion till det med bibliotekariebefattningarna förenade arbetet. Biblioteket har vid seminarierna med deras friare arbetsformer på ett helt annat sätt än t. ex. vid de allmänna läroverken kommit att bliva ett verkamt och oundgängligt hjälpmedel vid undervisningen. Det bör, för de huma-

nistiska ämnenas vidkommande, hava samma betydelse som laboratorierna för de naturvetenskapliga. Denna bibliotekets ställning som ett humanistiskt laboratorium ställer stora krav på bibliotekarien, som icke blott skall handhava den tekniska sidan av bibliotekets skötsel — ombesörja inköp, verkställa katalogisering etc. — utan därjämte i betydande utsträckning meddela individuell handledning rörande bibliotekets utnyttjande åt seminariets elever. Detta betyder, att man vid ett dubbelseminarium, om biblioteket skall kunna fylla den här antydda platsen i seminarieundervisningen, enligt vad förste bibliotekskonsulenten i skolöverstyrelsen meddelat, måste räkna med en genomsnittlig arbetstid för bibliotekarien av mellan 10 och 12 timmar per vecka.

Ännu ett skäl till ökning av de nu utgående bibliotekariearvodena utgör den omständigheten, att bibliotekarien som regel även är den som har att meddela undervisning i biblioteksskötsel. Därigenom är åt honom anförtrord utbildningen icke endast av de blivande skolbibliotekarierna utan jämväl i stor omfattning av de blivande folkbibliotekarierna. Från dessa utgångspunkter synes det vara angeläget, att arvodet bestämmas till ett sådant belopp, att det blir möjligt att som bibliotekarie förvärva den för uppgiften mest lämplige.

Härtill kommer nu, att verksamheten vid de flesta seminarier kommer att betydligt vidgas.

Statskontoret har icke funnit anledning införa nya grunder för beräkningen av ifrågavarande arvoden.

Departementschefen har för egen del anfört följande.

I anledning av de sakkunnigas förslag om höjning av och ändrade grunder för seminariebibliotekariernas arvoden, vilka enligt nu gällande grunder i regel skola utgå med 1 080 kronor vid dubbelseminarium och 600 kronor vid enkelseminarium, vill jag erinra, att skolöverstyrelsen äger att med hänsyn till i varje särskilt fall föreliggande omständigheter företaga jämkningar av nämnda arvodesbelopp. I likhet med statskontoret finner jag icke anledning att frångå denna principiella anordning. Förslaget synes därför icke böra föranleda annan åtgärd än att delposten till arvoden åt seminariebibliotekarier uppräknas med skäligt belopp. Därvid torde hänsyn böra tagas icke blott till det merarbete, som den utvidgade seminarieorganisationen kommer att medföra, utan även därtill, att — som de sakkunniga framhållit — seminariebibliotekariernas uppgifter och arbete i och för sig torde motivera en något högre ersättning än som för närvarande kan utgå. Jag förordar därför, att delposten för nästa budgetår uppföres med ett belopp av 18 000 kronor, innebärande en minskning i förhållande till de sakkunnigas förslag med 9 000 kronor och en höjning i jämförelse med anslaget för innevarande budgetår med 8 000 kronor. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att efter förslag av skolöverstyrelsen fastställa de ändrade grunder för ifrågavarande arvodens beräkning, som kunna föranledas av vad förut anförts.

Departementschefen har slutligen i detta sammanhang förordat en väsentlig förstärkning av *biträdeshjälpen å rektorsexpeditionerna*. För bestridandet av sedvanliga expeditionsgöromål anställas särskilda kontorsbiträden, vilka skola vara placerade i lönegraden Ex 4 och

vara antingen halvtidstjänstgörande — vid seminariet i Kalmar och vid de nya seminarierna — eller heltidstjänstgörande — vid övriga seminarier. Dessutom torde, framhåller departementschefen, åtminstone vid provårsseminarierna särskilda medel böra finnas disponibla för anlåtande av ytterligare arbetshjälp vissa tider av året. I sådant hänseende föreslås ett belopp av 3 200 kronor, att av skolöverstyrelsen fördelas mellan dessa seminarier.

Utskottet.

I syfte att så snabbt som möjligt minska den akuta lärarbristen vid folkskolorna ha enligt beslut av 1945 års höstriksdag vårterminen 1946 å en provisorisk studentlinje vid folkskoleseminarierna intagits 14 klassavdelningar med sammanlagt 392 elever, vilka komma att utexamineras hösten 1947. Genom denna åtgärd torde bristen på folkskollärare, vilken enligt 1945 års seminariesakkunnigas beräkningar eljest läsåret 1947/48 skulle uppgått till i runt tal 630 lärare, sagda år komma att nedbringas till omkring 230 lärare. Vid sidan av ovannämnda provisoriska utbildning måste emellertid — såsom departementschefen erinrat — särskilda åtgärder vidtagas för en utvidgning av själva seminarieorganisationen för att säkerställa det på längre sikt beräknade behovet av folkskollärare. Departementschefen har framhållit, att på grund av frågans stora omfattning hade de sakkunniga icke varit i tillfälle att redan nu framlägga slutligt förslag till organisation av seminarierna, avseende hela den tid som den pågående utvidgningen av seminarieverksamheten kunde väntas räcka, varför riksdagen nu endast hade att taga ställning till frågan om elevintagningen vid folkskoleseminarierna under år 1946 och de organisatoriska åtgärder, som därav föranleddes.

Enligt de sakkunnigas av departementschefen tillstyrkta förslag skulle nästa läsår intagas sammanlagt 38 klassavdelningar med 1 064 elever, därav 588 på den 2-åriga och 476 på den 4-åriga linjen. Klassavdelningarna skulle fördela sig med 11 $\frac{1}{2}$ manliga och 9 $\frac{1}{2}$ kvinnliga på 2-årig linje samt 10 $\frac{1}{2}$ manliga och 6 $\frac{1}{2}$ kvinnliga på 4-årig linje. Utskottet ansluter sig till vad sålunda föreslagits och utgår härvid ifrån, att Kungl. Maj:t alltjämt har sin uppmärksamhet riktad på frågan om den lämpliga proportionen mellan manliga och kvinnliga elever vid seminarierna.

I likhet med departementschefen tillstyrker utskottet, att de provisoriska seminarierna förläggas till Gävle, Hälsingborg och Stockholm, och har icke funnit något att invända mot vad departementschefen förordat med avseende å lösningen av lokalfrågorna för dessa seminarier. Vad beträffar det av departementschefen framlagda byggnadsförslaget i övrigt kommer utskottet att i det följande upptaga denna fråga till behandling.

Den i fjol beslutade och nu ytterligare föreslagna utvidgningen av seminarieorganisationen kräver inrättandet av ett flertal nya tjänster. Emot de av departementschefen med anledning härav förordade personalförändringarna har utskottet icke funnit anledning till erinran.

Seminariebibliotekariernas arvoden skola enligt nu gällande grunder i princip utgå med 1 080 kronor vid dubbelseminarium och med 600 kronor vid enkelseminarium. Skolöverstyrelsen äger dock att med hänsyn till i varje särskilt fall föreliggande omständigheter företaga jämkningar av nämnda arvodesbelopp. Sådana jämkningar ha också för närvarande vidtagits vid sex av de tio seminarierna. De sakkunniga ha föreslagit en väsentlig höjning av ifrågavarande arvoden och förordat, att delposten till seminariebibliotekarier skulle för nästa budgetår uppföras med 27 000 kronor, innebärande en anslagshöjning med 17 000 kronor. Departementschefen har icke funnit anledning föreligga att införa nya grunder för ifrågavarande ersättning, men framhållit, att vid avvägning av arvodena hänsyn borde tagas icke blott till det merarbete, som den utvidgade seminarieorganisationen komme att medföra, utan även därtill, att seminariebibliotekariernas uppgifter och arbete i och för sig torde motivera en något högre ersättning än den, som för närvarande kunde utgå. I sådant syfte har departementschefen föreslagit, att omförmälda delpost uppföres med 18 000 kronor eller ett belopp som med 8 000 kronor överstiger det nuvarande. Det i motionerna I: 335 och II: 514 framställda yrkandet ansluter sig till de sakkunnigas förslag. Enligt utskottets mening saknas anledning att nu frångå den hittills tillämpade principiella anordningen i fråga om bibliotekariearvodenas bestämmande. Skulle emellertid en generell höjning av arvodena befinnas motiverad anser utskottet likväl i överensstämmelse med den uppfattning, varåt allmänna lönenämnden givit uttryck, att denna fråga bör prövas i samband med motsvarande spörsmål vid de allmänna läroverken. På grund av vad sålunda anförts ansluter utskottet sig till Kungl. Maj:ts förslag på förevarande punkt och avstyrker bifall till motionerna I: 335 och II: 514.

Utskottet är ense med departementschefen om att behov föreligger beträffande förstärkning av biträdeshjälpen å rektorsexpeditionerna och tillstyrker bifall till vad departementschefen i sådant avseende förordat.

Vad departementschefen i övrigt under förevarande avsnitt anført och föreslagit har icke givit utskottet anledning till erinran eller uttalande.

II. Åtgärder för underlättande av lärarrekruteringen vid avlägset belägna skolor m. m.

Åtgärder vid avlägset belägna skolor i allmänhet.

Vilka skolor som böra komma i fråga.

I syfte att skaffa sig en någorlunda tillförlitlig uppfattning om de förhållanden, som inverka på lärarrekruteringen till stad och landsbygd, till olika skolformer och olika delar av landet samt utröna vilken roll olika

faktorer kunna spela, när det gäller sökandefrekvensen, ha de sakkunniga vidtagit en omfattande statistisk undersökning rörande de till ett antal av mellan 3 000 och 4 000 ordinarie lärartjänster, som under åren 1940—1944 ledigförklarats vid folk- och småskolorna i landet med undantag av dem i finnbygdens skoldistrikt. Beträffande dessa skoldistrikt har en särskild undersökning, omfattande åren 1934—1944, företagits, vilken behandlas i det följande.

Beträffande resultatet av den förstnämnda undersökningen anför de sakkunniga följande.

De sakkunniga ha utförligt bearbetat endast de från landsbygden inkomna svaren. Dessa uppgå — finnbygden oberäknad — till ett antal av 1 849, därav 1 418 folkskollärartjänster och 431 småskollärartjänster. Av dessa folkskolelärartjänster komma 213 på A-skolor, 442 på B1-skolor, 493 på B2-skolor och 248 på B3-skolor, resten på C-skolor.

Mest eftertraktade ha tjänsterna vid A-skolor genomgående varit. Medeltalet sökande för hela riket per tjänst har till dessa uppgått till 13,6. Motsvarande tal för B1-skolor är 10,1, för B2-skolor 7,0 och för B3-skolor 6,6. Ser man på de olika länen har medeltalet sökande i allt varit högst inom Kopparbergs län, därefter komma i ordning Stockholms, Uppsala, Väster-norrlands, Kristianstads, Malmöhus och Hallands län. Lägst stå Västerbot-tens, Kronobergs, Jämtlands, Kalmar och Norrbottens län (utom Torne-dalen, som står lägre än varje annan del av riket) samt Gotland med ett medeltal sökande av endast 2,6.

Fäster man sig endast vid medeltalen för riket, kan sökandefrekvensen visserligen förefalla ganska tillfredsställande, men undersöker man de olika landsdelarna var för sig och ännu mer om man går till de olika skolfor-mernas tjänster, ter sig saken delvis annorlunda. Sålunda finner man, att till de 493 ledigförklarade platserna vid B2-skolorna i icke mindre än 47 fall ingen enda sökande anmält sig, att i 75 fall sökandantalet per tjänst varit 1, i 42 fall 2 o. s. v. Detta innebär för B2-skolornas vidkommande, att man i en tredjedel av fallen ledigförklarade tjänster icke kunnat fylla de tre förslagsrummen. Något gynnsammare har situationen varit för B1-skolorna. Av 442 tjänster har där sökandetalet varit 0 i 25 fall, 1 i 51 fall och 2 i 36 fall. I en fjärdedel fall ha följaktligen förslagsrummen även här ej kunnat fyllas. Sökandefrekvensen till B3-skolorna har varit ungefär enahanda som till B2-skolor.

Angående de olika faktorernas inverkan på sökandefrekvensen är det be-träffande en del av dem icke möjligt att utläsa något bestämt ur de in-komna svaren. Dock torde man våga påstå, att förefintligheten av tjänste-bostad i många fall spelat en viss roll, likaså att skolans läge i förhållande till s. k. tätort, järnvägsstation etc. kan ha haft betydelse. Flera sam-verkande »ofördelaktiga» faktorer ge i regel ett något klarare utslag, men *den allt dominerande faktorn har dock uppenbarligen varit skolformen.* Även i län, sådana som Blekinge, Malmöhus, Hallands, Skaraborgs och Stockholms har man i ett icke ringa antal fall till B2- och B1-skolor fått blott 1 eller 2 sökande till ledigförklarade tjänster, medan praktiskt taget alla tjänster vid A-skola fått 3 eller flera sökande.

Det viktigaste resultatet av den gjorda undersökningen torde sålunda kunna sägas vara, att det statistiskt framgått för den tid och de tjänster

undersökningen gällt, att det som regel ställt sig betydligt svårare att rekrytera lärarbefattningarna vid de rena landsbygdsskolorna och framförallt vid de lägre skolformerna än tjänster vid tätorternas och städernas folkskolor.

Ett närmare angivande av de skolor, vilka äro av sådan art, att åtgärder måste vidtagas för en bättre lärarekrytering vid desamma, möter vissa svårigheter. I första hand böra härvid givetvis, framhålla de sakkunniga, de skolor, vilka äro på samma gång avlägset och ensligt belägna, komma i betraktande. Men att finna en gemensam formel för denna skoltyp av ödemarckskaraktär vore knappast möjligt. De sakkunniga ha därför funnit det naturligare att låta skolformens beskaffenhet vara avgörande, varvid föreslagits, att samtliga B2-skolor och B3-skolor samt mindre folkskolor ävensom vissa b-skolor, nämligen samtliga till B2-skolor hörande småskolor samt de till B1-skolor hörande småskolor, som skolöverstyrelsen bestämmer, skulle komma i betraktande vid eventuella åtgärder för underlättande av lärarekryteringen.

Skolöverstyrelsen delar de sakkunnigas uppfattning, att den viktigaste faktorn i fråga om lärarekryteringen är skolformen. Överstyrelsen anser emellertid, att till de av de sakkunniga föreslagna grupperna av skolor böra läggas även vissa skolor av C-form enligt överstyrelsens närmare prövning i varje särskilt fall.

I frågasatta åtgärder.

De sakkunniga ha diskuterat följande åtgärder för en förbättrad lärarekrytering, nämligen

- a) avskaffande av den s. k. karenstiden vid nu ifrågasatt skolformer,
- b) förbättring av tjänstebostäderna,
- c) dubbel tjänstårsberäkning, möjlighet till förflyttning och större hänsyn till tjänstgöringstiden vid meritvärderingen, samt
- d) särskilt lönetillägg.

Förslag har emellertid endast framlagts beträffande förstnämnda fråga.

Karenstidens partiella avskaffande. I § 18 mom. 1 och 2 folkskolestadgan och § 1 mom. 2 folkskolans avlöningsreglemente stadgas, att för anställning såsom ordinarie eller extra ordinarie folkskollärare eller småskollärlarinna bland annat erfordras, dels att, då tjänsten skall tillträdas, minst två år förflutit från dagen för lärarens examen och dels att läraren efter nämnda examen intill ansökningstidens utgång tjänstgjort minst 256 dagar med full tjänstgöring inom det statliga eller det statsunderstödda kommunala undervisningsväsendet.

Till stöd för sitt förslag om dessa villkors upphävande vid anställning vid skolor av nu ifrågasatt slag ha de sakkunniga bland annat framhållit, att många lärare därigenom med all sannolikhet skulle söka sig till de lägre skolformerna och dessa därigenom erhålla en bättre rekrytering. Be-

träffande kostnaderna för ett genomförande av förslaget ha de sakkunniga anfört följande.

De kostnader, som realiserandet av ovanstående förslag skulle medföra, äro sannolikt ganska obetydliga. I de fall, då en yngre mera meriterad lärare tack vare karenstidens upphörande skulle i konkurrensen slå ut en äldre medsökande, uppstå givetvis inga merkostnader. Däremot bli kostnaderna större i de fall, då man med nuvarande bestämmelser icke skulle erhålla någon formellt kompetent sökande. Merkostnaden skulle i sådant fall utgöra skillnaden mellan ordinarie (respektive extra ordinarie) lärares och extra lärares lön, alltså på A-ort ungefär 1 150 (respektive 400) kronor. Det sammanlagda antalet B2- och B3-skolor samt mindre folkskolor är omkring 5 000, och man kan beräkna, att måhända 150 av dessa lärare avgå varje år. Om ovannämnda kostnadsökning skulle inträffa i en femtedel av fallen, skulle den sammanlagda kostnadsökningen för ett år måhända uppgå till 25 000 kronor.

Förbättring av tjänstebostäderna. De sakkunniga ha — under hänvisning till av 1941 års lärarlönesakkunniga numera framlagt förslag i ämnet — inskränkt sig till att understryka den stora betydelse för lärarrekyteringen, som tjänstebostädernas beskaffenhet har. De ha därför uttalat önskvärldheten av att statsbidrag måtte kunna beviljas för uppförande av sådana bostäder.

Särskilt lönetillägg. Härom ha de sakkunniga anfört bland annat följande.

Det har ifrågasatts, huruvida icke införandet av ett »enslighetstillägg», »ödebygdstillägg», »skolformstillägg» eller dylikt skulle kunna väsentligen bidra till en bättre rekrytering till de skolor, om vilka här är fråga. Om ett sådant tillägg skulle verka rekryteringsfrämjande, finge det icke vara alltför litet utan torde böra uppgå till minst 500 kronor per år. Ifall det komme att utgå till lärarna vid de lägre skolformerna, finge man räkna med en sammanlagd årlig kostnad av cirka 4 miljoner kronor. Det finns nämligen över 4 000 folkskoleavdelningar i B2- och B3-skolor och sammanlagt ungefär lika många läraravdelningar i de mindre folkskolorna och på småskolestadiet i B2-skolorna.

Som de sakkunniga förut framhållit, är det svårt att direkt utpeka vilka skolor som böra kallas för ensligt liggande eller för ödebygdsskolor. Även om i många fall låg skolform och enslig belägenhet sammanfalla, är detta icke allmängiltig regel. Ett lönetillskott till lärarna vid de lägre skolformerna skulle därför i många fall te sig som en orättvisa gentemot lärare i högre skolformer. De sakkunniga anse det därför uteslutet att knyta lönetillskottet till skolformen, om detsamma skall anses motiverat av skolans belägenhet.

Det återstår så att överväga, huruvida ett särskilt lönetillskott till lärarna i de lägre skolformerna skulle kunna motiveras med att deras arbete ofta kan vara mera betungande än arbetet i högre skolformer. Det kan emellertid framhållas, att antalet lärjungar i de lägre skolformerna ofta är mindre och att därigenom åstadkommes en kompensation särskilt i fråga om granskningen av lärjungarnas skriftliga arbeten. De sakkunniga ha den uppfattningen, att även en på tjänstgöringens besvärlighetsgrad fotad gra-

dering av avlöningen icke skulle kunna bli fullt rättvis och att ett försök i den riktningen kan befaras medföra en icke oberättigad irritation bland berörda befattningshavare.

Utöver vad som ovan anförts önska de sakkunniga även framhålla, att frågan om särskilda lönetillskott till en viss grupp av lärare i folkskolan är ganska svårbesattad också med hänsyn till lönesystemets konstruktion.

Både på grund av de svårigheter som sålunda framhållits och med hänsyn till angelägenheten att efter hand pröva sig fram till de effektivaste och samtidigt enklaste åtgärderna för åstadkommande av en tillfredsställande rekrytering till de svårbesatta lärartjänsterna ha de sakkunniga sålunda ansett sig böra avstå från att föreslå införande av särskilda lönetillskott till ifrågavarande lärare. Åtminstone bör frågan därom anstå, tills erfarenhet vunnits, huruvida övriga av de sakkunniga föreslagna åtgärder äro tillräckliga eller ej.

En ledamot har *reserverat* sig mot de sakkunnigas ställningstagande och förordat, att ett skolformstillägg om 500 kronor per år måtte utgå till folkskollärare och småskollärarytor vid i förevarande sammanhang avsedda skolor.

Skolöverstyrelsen har framhållit att, även om vissa skäl kunde tala för fastställandet av vissa lönetillägg i enlighet med reservantens förslag, resultatet av karenstidens partiella avskaffande dock borde avvaktas, innan ytterligare åtgärder vidtoges.

Statskontoret har i likhet med de sakkunnigas majoritet icke ansett sig kunna förorda införandet av ett särskilt lönetillägg.

Domkapitlet i Luleå har däremot anslutit sig till reservantens förslag.

Departementschefen har för egen del i nu angivna frågor anført bland annat följande.

De av de sakkunniga verkställda statistiska undersökningarna, för vilka redogjorts i det föregående, ha tydligt givit belägg för det berättigade i de anförda klagomålen. Situationen är för närvarande helt enkelt den, att undervisningen i åtskilliga av våra folk- och småskolor mer eller mindre kontinuerligt handhaves av icke kompetenta lärarkrafter. Genom den knappa tillgång på lärare överhuvudtaget, som på grund av folkskolans våldsamma expansion för relativt lång tid framåt kan väntas, torde detta förhållande komma att ytterligare accentueras. De ungas undervisning och fostran måste bli lidande härpå och detta oftast just i trakter, som även i avseende å övriga bildningsmöjligheter äro sämre lottade. Även om det av naturliga skäl givetvis ställer sig omöjligt att skapa lika gynnsamma förutsättningar härutinnan för alla delar av landet, synas dock alla de möjligheter böra tillvaratagas, vilka äro ägnade att göra den grundläggande skolutbildningen för alla barn så effektiv som möjligt. Detta är i själva verket endast ett led i de allmänna strävandena att så mycket som möjligt utjämna motsättningen mellan land och stad. Jag har redan förut haft anledning uppmärksamma detta spörsmål, bland annat då det varit fråga om tillstånd att inrätta nya ordinarie folkskollärartjänster. Jag har därvid ansett mig böra i förhållandevis större utsträckning tillmötesgå framställningar, som avsett skolor av lägre skolform och därvid särskilt sådana, vilka tillika varit att anse såsom avlägset belägna. I princip synas vid

sådana skolor lärartjänsterna böra vara ordinarie. Detta torde nämligen i sin mån kunna bidra till att vid dessa skolor erhålla kompetenta lärare. I fråga om andra skolor än som nyss nämnts gör sig däremot denna synpunkt icke med samma styrka gällande. En relativt större del av undervisningen synes där kunna bestridas av icke-ordinarie lärare — jag räknar därvid med omkring 15 procent. Det kan erinras, att vid läroverken minst 20 procent av lärarna äro icke-ordinarie. I det följande ämnar jag i anslutning till de sakkunnigas förslag diskutera, vilka ytterligare åtgärder som kunna vara ägnade att bidra till en förbättrad lärarrekrutering.

Det torde därvid till en början vara nödvändigt att på ett eller annat sätt avgränsa den grupp av skolor som närmast kan anses vara i behov av särskilda åtgärder. Erfarenheten synes ha visat, att det icke blott är det avlägsna läget i och för sig, som spelat en avgörande roll för sökandefrekvensen, utan även och kanske i ännu högre grad skolformen. Detta framgår därav, att svårigheter att erhålla lärare gjort sig gällande även vid sådana skolor av lägre skolform, som icke kunnat anses vara i egentlig mening avlägset belägna. Med hänsyn härtill synes det vanskligt att ange någon slags geografisk gräns. De sakkunniga ha också beträtt en annan väg, då de föreslagit, att samtliga B2- och B3-skolor, mindre folkskolor samt vissa b-skolor skulle anses som avlägset belägna. Förslaget kan synas väl schematiskt, enär inom dessa kategorier givetvis rymmas många skolor, där svårigheter att erhålla goda lärare i allmänhet icke bruka förekomma. På det hela taget torde man dock genom en sådan gränsdragning komma att träffa just de skolor, som äsyftas. Omöjligheten att draga en fullt adekvat gräns i förening med angelägenheten att skaffa ett system, som är så enkelt som möjligt i tillämpningen, synes även tala till förmån för förslaget. Jag anser mig därför i huvudsak kunna ansluta mig till detsamma och vill alltså förorda, att till de skolor, som kunna anses vara i behov av åtgärder för underlättande av lärarrekruteringen, böra hänföras i första hand alla B2- och B3-skolor, mindre folkskolor samt vissa b-skolor, nämligen dels de, som lämna sina lärjungar till B2-skolor, och dels även de, som lämna sina lärjungar till B1-skolor, därest skolöverstyrelsen efter prövning i varje särskilt fall anser dem hänförliga till nu angivna kategorier. Till nämnda grupper av skolor böra emellertid därjämte, såsom överstyrelsen påpekat, läggas sådana skolor av C-form, vilka vid övergång till heltidsläsning skulle förändras till B2-skolor. Huruvida detta är fallet torde i varje särskilt fall böra bedömas av överstyrelsen. De skäl, som de sakkunniga anfört mot att medtaga C-skolorna i förevarande sammanhang, synas icke bärande.

Bland åtgärder, som skulle kunna vara av betydelse för en gynnsammare lärarrekrutering i allmänhet, ha de sakkunniga särskilt angivit partiellt upphävande av bestämmelserna om den s. k. karenstiden, d. v. s. att ordinarie och extra ordinarie lärartjänst ej får tillträdas förrän viss tid — 2 år — förflutit efter avlagd examen, varjämte sökande under denna tid skall ha fullgjort viss tjänstgöring av minst 256 dagars längd. Därest dessa villkor slopades vid tillsättandet av tjänster vid nu ifrågavarande skolor, torde det icke vara oberättigat att antaga, att lockelsen att på ett tidigt stadium kunna erhålla en ordinarie eller i vart fall en extra ordinarie lärartjänst komme att hos mången öka benägenheten att söka sig till dessa skolor. Jag är medveten om att en sådan anordning icke står i överensstämmelse med inom den civila statsförvaltningen i allmänhet tillämpade principer. De rådande speciella förhållandena vid dessa skolor, vilka delvis

torde vara av övergående natur, synas emellertid motivera ett sådant steg. Jag vill därför förorda, att en sådan åtgärd temporärt genomföres. Jag är däremot icke beredd att medverka till ett generellt upphävande av dessa bestämmelser, vilket vissa lärarsammanslutningar påyrkat, liksom icke heller till ett realiserande av den av statskontoret framförda tanken att utsträcka karenstiden för övriga skolor till tre år. Bestämmelser rörande förevarande kompetensvillkor finnas beträffande ordinarie lärartjänst införda i folkskolestadgan och beträffande extra ordinarie lärartjänst i folkskolans avlöningsreglemente. Frågan om bemyndigande för Kungl. Maj:t att medgiva undantag från sistnämnda bestämmelser kommer att upptagas av chefen för finansdepartementet.

Jag delar de sakkunnigas uppfattning, att även tjänstebostädernas beskaffenhet spelar en viktig roll för rekryteringen av lärare. Jag erinrar, att 1941 års lärarlönesakkunniga i nyligen avgivet betänkande med förslag till boställsordning för folkskolans lärare m. m. förordat, att statsbidrag skall kunna utgå till skoldistriktet för uppförande av tjänstebostäder. Jag hoppas att senare kunna förelägga riksdagen förslag i ämnet.

Jag vill i detta sammanhang meddela, att skolöverstyrelsen i skrivelse den 20 februari 1945 framlagt vissa förslag till ändrade grunder för meritvärderingen vid tillsättandet av lärartjänster vid folkskoleväsendet, vilka förslag för närvarande äro föremål för överväganden inom ecklesiastikdepartementet. Jag hoppas inom en snar framtid kunna föreslå bestämmelser, som i huvudsak tillgodose de av överstyrelsen framförda önskemålen. Bland annat torde därvid tjänstgöringstiden böra tillmätas ett större meritvärde än för närvarande är fallet. Jag ämnar vidare föranstalta om utredning rörande möjligheterna till förflyttning av lärare även i andra fall än som för närvarande är möjligt, eventuellt genom att vissa lärartjänster tillsättas av statlig myndighet. Båda dessa åtgärder torde vara ägnade att i viss mån underlätta lärarrekruteringen vid mindre eftersökta skolor.

Jag delar de sakkunnigas uppfattning, att andra åtgärder till underlätande av lärarrekruteringen först böra prövas, innan en så genomgripande åtgärd, som införandet av ett särskilt lönetillägg för alla lärare vid förut angivna skolor skulle innebära, tages under övervägande.

Motioner.

I *motionerna I:17* och *II:19* erinras, att enligt gällande bestämmelser rörande tjänstebostäder vid folkskoleväsendet lärare själv kunde hyra bostad, om det på orten eller i dess omedelbara närhet finnes tillräckligt med bostäder i den allmänna hyresmarknaden, men att, om bostadsförhållandena på orten icke möjliggjorde för läraren att hyra lämplig bostad, skoldistriktet vore skyldigt att hålla tjänstebostad åt denne. I anslutning härtill anföres följande.

Dessa stadganden innebära, att kommuner på landsbygden i regel måste bygga lärarbostäder, under det att städer och andra tätorter, där hyresmarknad alltid finnes, icke behöva ställa tjänstebostäder till förfogande. Detta betyder en extra belastning för landsbygdskommunerna, en belastning, som måste anses vara mycket orättvis. Om ett skoldistrikt skall bygga bostäder åt sina lärare, blir detta mångdubbelt dyrare än att lämna lärarna s. k. bruttolön.

Lärarna få visserligen erlægga hyra — det s. k. hyresavdraget — för de av dem bebodda tjänstebostäderna, men detta avdrag, som är fastställt i avlöningsreglementet, är för lågt för att det skall ställa sig fördelaktigt för skoldistriktet att bygga tjänstebostäder. I hyresgrupp I, som är den på landsbygden vanligen förekommande, utgör hyresavdraget för ordinarie folkskollärare, som bebor en bostad om tre rum och kök, 660 kronor per år. Tar man dessutom hänsyn till att skoldistriktet även skall bekosta uppvärmningen av bostaden blir den summa, som detta får i faktisk hyra, ytterst ringa. Man torde kunna räkna med att det erfordras i genomsnitt 30 m³ ved per år för uppvärmningen av en sådan bostad. Om man räknar med att denna ved upphuggen kostar i medeltal 15 kronor per m³, går bränslekostnaden per år till 450 kronor, och då återstår endast något över 200 kronor i faktisk hyresersättning. Dessutom får kommunen tjänstebostadsbidrag, men detta är mycket litet, högst 160 kronor per år för ordinarie lärare. Med de nuvarande byggnadskostnaderna torde en bostad av den nämnda storleksordningen med moderna bekvämligheter knappast kunna byggas för en lägre kostnad än 30 000 kronor. Man förstår då, att förräntningen blir ytterst ringa.

Det förhåller sig alltså på det sättet, att landsbygdskommunerna äro vida sämre ställda än stadskommunerna i det avseende det här är fråga om. På landsbygden måste kommunerna själva bygga bostäder utan att kunna erhålla rimlig förräntning av byggnadskostnaderna. För att denna orättvisa skall kunna utjämnas borde sådan hyra erläggas för innehav av tjänstebostäder, som motsvarar hyrespriserna i den allmänna hyresmarknaden på orten. Om en hyresmarknad i egentlig mening icke finns, borde hyran fastställas så, att den kommer i nivå med kostnaderna för räntor och amortering av byggnadskostnaderna. Dessa bestämmelser böra gälla för såväl stads- som landsbygdskommuner. Styrelsen för Sveriges folkskolläraryförbund har också uttalat, att tjänstebostadsinnehavarna i princip äro villiga att betala högre hyror för goda bostäder.

I *motionerna I: 336* och *II: 513*, vari hemställts att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära förslag till årets höstriksdag om ett särskilt lönetillägg å 500 kronor till lärare vid de lägre skolformerna, anföres i huvudsak följande.

Chefen för ecklesiastikdepartementet har i ifrågavarande proposition anslutit sig till förslaget om karenstidens upphävande men föreslår, att detta endast skall ske temporärt.

Vi anse det nödvändigt, att effektiva åtgärder omedelbart vidtagas för att tillgodose behovet av kompetenta lärare vid de lägre skolformerna. Under nu rådande förhållanden blir landsbygdsungdomens undervisning och fostran eftersatt. Det måste anses vara av utomordentlig vikt, att landsbygdsdistriktet respektive de lägre skolformerna tillförsäkras goda lärare. Kvaliteten på lärarens undervisning kan ofta ha större betydelse för resultatet inom skolarbetet än skolformen.

Det gäller här en fråga av hög angelägenhetsgrad. Varken tekniska svårigheter eller kostnadssummor på årliga miljonbelopp få verka avskräckande, då man vill tillförsäkra ifrågavarande skolor goda lärarkrafter.

Vi anse, att de av chefen för ecklesiastikdepartementet förordade åtgärderna böra genomföras, men vi anse icke dessa vara tillfyllest. De böra kompletteras med den av reservanten inom de seminarieakkunniga före-

slagna åtgärden att bevilja lärare vid de lägre skolformerna ett särskilt lönetillägg. Seminariesakkunniga anse, att frågan om dylika särskilda lönetillskott för de lägre skolformerna bör anstå, »till dess att erfarenhet vunnits, huruvida övriga av de sakkunniga föreslagna åtgärder äro tillräckliga eller ej». Chefen för ecklesiastikdepartementet har anslutit sig till denna uppfattning. Enligt vår mening bör det emellertid ligga i öppen dag, att svårigheterna vid rekryteringen av lärarbefattningarna vid de lägre skolformerna äro så stora (ett förhållande som tydligt bestyrkes av den i seminariesakkunnigas betänkande redovisade statistiken), att ingen tvekan borde råda om otillräckligheten i de i övrigt förutsatta åtgärderna: karenstidens slopande, förbättrade lärarbostäder och dubbel tjänstårsberäkning. Vi hysa den uppfattningen, att frågan om ett särskilt lönetillägg utgör en mycket väsentlig del i föreliggande problem. Att lärarna icke gärna söka platser vid de lägre skolformerna beror icke endast av att dessa skolor ligga avlägset — vilket de för övrigt ingalunda alltid göra — eller på den lägre skolformen i och för sig, utan också och kanske främst därpå, att lönerna på grund av dyrortsgrupperingen äro låga för dessa lärare. Det synes oss därför starkt motiverat att genom ett särskilt lönetillägg bereda lärarna vid dessa skolformer en ekonomisk förbättring. Detta skulle helt säkert i väsentlig grad underlätta nyrekryteringen till ifrågavarande skolor. Ett sådant tillägg skulle vara desto mera berättigat, som de regionala levnadskostnadsskillnaderna numera starkt utjämnats.

Speciella åtgärder i finnbygden.

Undersökning av läget.

Av de sakkunniga företagna undersökningar rörande medeltalet sökande till samtliga ledigförklarade ordinarie folkskollärartjänster inom de finskspråkiga skoldistrikten under de senaste 10 åren uppvisa i synnerhet för de talrika B2-skolorna mycket låg sökandefrekvens. Endast i kustdistrikten eller å i övrigt mera välbelägna orter hade samtliga de tre förslagsrummen som regel kunnat fyllas. I de övre, avlägsnare skoldistrikten och på de mera svårbelägna orterna hade däremot medeltalet sökande både till tjänster vid B1- och framför allt till tjänster vid B2- och B3-skolor hållit sig så lågt som 1—2, där man inte i en del fall rent av saknat sökande och termin efter termin måst hjälpa sig fram med icke kompetenta vikarier. Den av de sakkunniga företagna undersökningen rörande vikariatsförhållandena i riket den 15 september 1945 hade också givit vid handen, att dessa ingestädes i landet varit så otillfredsställande som just inom Tornedalens inspektionsområde. Icke mindre än 85 procent av folkskollärarvikariatet där hade vid nämnda tidpunkt varit besatta med icke kompetenta vikarier. Endast till skolor av A- och B1-form hade kompetenta lärarkrafter delvis kunnat erhållas, medan för B2- och B3-skolor i regel icke kompetenta vikarier måst anställas.

De sakkunniga framhålla, att av dessa undersökningar liksom av tidigare kända och omvittnade förhållanden tämligen klart framgått, att särskilda

rekryteringsåtgärder utöver de nu förefintliga måste vidtagas, om de finskspråkiga skoldistriktet ej skola riskera att bli avsevärt sämre ställda i lärarhänseende än övriga rikets bygder.

Föreslagna åtgärder.

De sakkunniga ha — förutom de i det föregående berörda åtgärderna vid avlägset belägna skolor i allmänhet — föreslagit följande särskilda åtgärder för en förbättrad lärarekrytering i finnbygdens skolor, nämligen

a) höjning av de s. k. finnbygdssstipendierna vid folkskoleseminarierna från 800 till 1 200 kronor och vid småskoleseminarierna från 300 till 600 kronor; varvid tillika förutsatts, att stipendierna till lapsktalande elever vid folkskoleseminarierna i Luleå och Umeå, vilka utgått med samma belopp som finnbygdssstipendierna vid sistnämnda seminarier skulle höjas i samma mån som dessa senare; samt

b) införande av fasta språktillägg för samtliga lärare vid folk- och småskolor i finnbygden.

Sistnämnda fråga har icke av Kungl. Maj:t upptagits i förevarande sammanhang.

Statskontoret har avstyrkt den föreslagna stipendiehöjningen, enär den icke syntes påkallad för erhållande av tillräckligt antal sökande.

Departementschefen har för egen del anslutit sig till statskontorets uppfattning. Departementschefen har anfört bland annat följande.

Finnbygdssstipendiet är till sin karaktär att betrakta såsom en gratifikation, som tillfaller seminarieelev, för att denne skall åtaga sig viss tjänstgöring i de finskspråkiga skoldistriktet. Härav följer då också att dessa stipendiens belopp bör bestämmas enbart ur synpunkten att locka tillräckligt antal sökande. Såsom statskontoret framhåller, synas några svårigheter härvidlag knappast föreligga. De sakkunniga ha för nästa budgetår räknat med ett behov av 30 å 35 stipendier, medan antalet sökande till dylika stipendier för innevarande läsår enligt nu gällande grunder varit icke mindre än 48. Det vill sålunda synas, som om redan den från och med innevarande budgetår vidtagna höjningen av stipendiebeloppen skulle haft tillräckligt gynnsam inverkan på sökandefrekvensen. Jag kan därför icke finna, att en ytterligare höjning är av behovet påkallad. I varje fall synes därmed böra anstå ännu någon tid, till dess mer erfarenhet vunnits angående värdet av nu gällande bestämmelser. Då icke heller vid småskoleseminarierna några svårigheter synas föreligga att fylla stipendierummen, och, såsom de sakkunniga framhållit, någon kännbar brist på småskollärarinnor icke förefinnes i finnbygden, kan jag icke heller för dessa stipendiens vidkommande finna en höjning erforderlig.

Däremot synes det skäligt, att, därest för framtiden stipendier till lapsktalande elever vid folkskoleseminarierna i Luleå och Umeå skulle beviljas, dessa bestämmas till 800 kronor per år, varigenom överensstämmelse alltså skulle bibehållas med motsvarande finnbygdssstipendier.

I olika sammanhang ha, särskilt under senare år, påtalats de betydande svårigheter, som föreligga för ernående av en tillfredsställande rekrytering av lärartjänsterna vid folkskoleväsendet. Dessa svårigheter ha starkast framträtt beträffande finnbygdens skolor, men det har även visat sig, att i allmänhet mera avlägset liggande skolor och särskilt då sådana av lägre skolform icke erhållit tillräckligt kvalificerade sökande till ledigförklarade tjänster. Dessa förhållanden föranledde, att uppdrag lämnades åt 1945 års seminariesakkunniga att verkställa utredning i ämnet och inkomma med förslag till de åtgärder, som kunde befinnas påkallade.

De undersökningar, som verkstälts av de sakkunniga, ha givit tydligt belägg för det berättigade i de från olika håll anförda klagomålen. Det har nämligen visat sig, att undervisningen vid åtskilliga folk- och småskolor för närvarande mer eller mindre kontinuerligt handhaves av icke kompetenta lärarkrafter.

Departementschefen har framhållit, att vid skolor av lägre skolform och därvid särskilt sådana, vilka tillika kunde anses såsom avlägset belägna, lärartjänsterna i princip borde vara ordinarie, något som i sin mån kunde bidra till att vid dessa skolor erhålla kompetenta lärare. Med hänsyn härtill har departementschefen också i förhållandevis stor utsträckning ansett sig böra förorda ett tillmötesgående av ingivna framställningar härom. Utskottet hyser i denna fråga samma principiella uppfattning som den, varåt departementschefen sålunda givit uttryck.

Utskottet anser emellertid i likhet med departementschefen, att ytterligare åtgärder måste vidtagas för att ernå en förbättrad lärarekrytering.

Departementschefen har, när det gäller att avgränsa den grupp av skolor, som närmast kunde anses vara i behov av särskilda åtgärder, stannat för att förorda, att till dessa skolor hänföras alla B 2- och B 3-skolor, mindre folkskolor samt vissa b-skolor, nämligen dels de, som lämna sina lärjungar till B 2-skolor, och dels enligt skolöverstyrelsens prövning från fall till fall även de, som lämna sina lärjungar till B 1-skolor, ävensom enligt bedömning av skolöverstyrelsen i varje särskilt fall sådana skolor av C-form, vilka vid övergång till heltidsläsning skulle förändras till B 2-skolor. Bland de åtgärder, som kunna vara av betydelse för en gynnsammare lärarekrytering i allmänhet, ha de sakkunniga särskilt angivit ett partiellt upphävande av bestämmelserna om den s. k. karenstiden, d. v. s. att ordinarie och extra-ordinarie lärartjänst ej får tillträdas förrän viss tid — två år — föflutit efter avlagd examen, varjämte sökanden under denna tid skall ha fullgjort viss tjänstgöring av minst 256 dagars längd. Departementschefen har förordat, att den av de sakkunniga sålunda föreslagna åtgärden temporärt genomföres beträffande tillträddandet av ordinarie tjänster vid ovan nämnda skolor. Utskottet tillstyrker detta förslag. I detta sammanhang vill utskottet framhålla, att ifrågavarande åtgärd innebär en icke oväsentlig ekonomisk förmån för vederbörande befattningshavare, därigenom att han

kommer i åtnjutande av en löneökning, motsvarande skillnaden i lön mellan 12 löneklassen och 16 löneklassen vid 36½ veckors lästid respektive 17 löneklassen vid 39 veckors lästid. Löneskillnaden varierar givetvis beroende på dyrortsgrupperingen; exempelvis kan nämnas, att skillnaden i lön mellan 12 och 17 löneklasserna på E-ort utgör i runt tal 1 700 kronor, rörligt tillägg och kristillägg därvid inberäknade.

Utskottet delar departementschefens uppfattning, att även tjänstebostädernas beskaffenhet spelar en viktig roll för lärarrekruteringen. I nyligen avgivet betänkande med förslag till boställsordning för folkskolans lärare m. m. ha 1941 års lärarlönesakkunniga förordat, att statsbidrag skulle kunna utgå till skoldistrikten för uppförande av tjänstebostäder. Departementschefen har ställt i utsikt, att förslag i ämnet kommer att föreläggas riksdagen. I avvaktan på detta förslag och då utskottet utgår ifrån, att de i motionerna I: 17 och II: 19 berörda spörsmålen härvid komma att bli föremål för bedömning från Kungl. Maj:ts sida, anser utskottet sig icke böra tillstyrka bifall till det i motionerna framställda yrkandet.

Såsom av den lämnade redogörelsen framgår ha de sakkunniga framhållit, att det ifrågasatts, huruvida icke införandet av ett särskilt lönetillägg på förslagsvis 500 kronor per år skulle kunna väsentligen bidra till en bättre lärarrekrutering till skolor med lägre skolform. Enligt de sakkunnigas beräkningar skulle kostnaderna härför kunna uppskattas till omkring 4 000 000 kronor för år, varvid de sakkunniga räknat med över 4 000 folkskoleavdelningar samt ungefär lika många läraravdelningar i de mindre folkskolorna och på småskolestadiet i B 2-skolorna. På anförda skäl ha de sakkunniga emellertid ansett sig icke böra förorda införandet av ett dylikt lönetillägg. Departementschefen har för sin del funnit, att andra åtgärder till underlättande av lärarrekruteringen först borde prövas, innan en så genomgripande åtgärd, som den angivna skulle innebära, toges under övervägande. Utskottet är likaledes av den uppfattningen, att frågan om införandet av det ifrågasatta lönetillägget synes böra anstå, tills erfarenhet vunnits, huruvida övriga av departementschefen föreslagna åtgärder visa sig tillräckliga eller ej. Utskottet finner sig därför icke för närvarande böra biträda det i motionerna I: 336 och II: 513 framställda yrkandet utan avstyrker bifall till motionerna.

Vad departementschefen i övrigt i detta sammanhang anført och föreslagit föranleder icke någon erinran från utskottets sida. Utskottet vill dock här för sin del understryka önskvärdheten av att en förbättring av skolformerna så fort sig göra låter kommer till stånd.

Utskottet biträder departementschefens förslag om bestämmandet av stipendiebeloppet till 800 kronor för lapsktalande elever vid folkskoleseminarierna i Luleå och Umeå.

III. Anslagsberäkningar.

1. Folkskoleseminarierna: Avlöningar.

Kungl. Maj:ts förslag innebär en anslagshöjning med 701 200 kronor, fördelade sig på de olika anslagsposterna på följande sätt:

	Nuvarande belopp kronor	Föreslagen höjning kronor
1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän	1 967 600	70 400
2. Arvoden och särskilda ersättningar, be- stämda av Kungl. Maj:t	77 500	40 500
3. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal	402 400	544 600
4. Rörligt tillägg	369 300	45 700
	Summa kronor	2 816 800
		701 200.

Beträffande *arvodessposten* är den förordade anslagshöjningen till en del föranledd av elevantalets ökning och således av automatisk natur. Dessutom har departementschefen förordat inrättande tills vidare av provårskurser även i Lund och Uppsala, vilket föranlett en kostnadsökning av i runt tal 18 000 kronor. Däremot har departementschefen icke ansett sig kunna biträda av skolöverstyrelsen framlagda förslag om ökning av skol-sköterskornas tjänstgöringstid och om återgång till förkrigsförhållandena i fråga om storleken av de särskilda arvoden vid provårsanstalter. Sistnämnda ställningstagande överensstämmer med den ståndpunkt departementschefen tidigare intagit till motsvarande fråga vid de allmänna läroverken.

I fråga om *icke-ordinarieposten* är den ifrågasatta anslagshöjningen till huvudsaklig del av automatisk natur och föranledd av den utvidgade seminarieverksamheten. Sålunda hänföra sig i runt tal 330 000 kronor till den pågående särskilda utbildningen av folkskollärare.

2. Folkskoleseminarierna: Omkostnader.

Detta anslag har av *departementschefen* föreslagits höjt från 351 000 kronor med 122 000 kronor till 473 000 kronor. Största delen av höjningen är föranledd av den utökade verksamheten vid seminarierna. Departementschefen har vidare tillstyrkt anvisande av 5 000 kronor till anordnande av enahanda kurser i tal- och röstvård som riksdagen tidigare bifallit för småskoleseminariernas del samt av 600 kronor till psykotekniska prov vid inträdesprovningarna vid seminariet i Stockholm.

3. Folkskoleseminarierna: Materiel, böcker m. m.

Departementschefen har förordat en höjning av ifrågavarande anslag från 75 000 kronor med 40 000 kronor till 115 000 kronor med hänsyn till den utvidgade seminarieverksamheten.

4. Folkskoleseminarierna: Utrustning.

Under denna rubrik är för innevarande budgetår uppfört ett anslag av 50 000 kronor. *Seminarieakkunniga* ha, med tillstyrkan av *skolöverstyrelsen*, hemställt, att anslaget för nästa budgetår måtte uppföras med 326 000 kronor. Av detta belopp avses 160 000 kronor till inredning av nya lokaler vid de permanenta seminarierna, 60 000 kronor till övriga utrustningsändamål vid samma seminarier, 96 000 kronor till inventarier och annan utrustning för det nya seminariet i Gävle samt 10 000 kronor till inköp av musikinstrument och vissa andra inventarier vid de nya seminarierna i Hälsingborg och Stockholm.

Departementschefen har icke funnit anledning till erinran mot de gjorda beräkningarna men ansett, att den erforderliga anslagssumman borde kunna fördelas på två år. För nästa budgetår har departementschefen förordat anvisande av 240 000 kronor.

5. Arvoden åt lärarkandidater under provårstjänstgöring.

Departementschefen har förordat en anslagshöjning med 30 000 kronor till 320 000 kronor, varvid räknats med 132 provårskandidater vid de allmänna läroverken och 28 vid folkskoleseminarierna.

Utskottet.

Utskottet har icke funnit anledning till erinran mot de av departementschefen verkställda kostnadsberäkningarna.

IV. Vissa byggnadsfrågor.

Vid anmälan av anslagsbehovet till småskoleseminarierna för nästa budgetår (proposition nr 77) förklarade departementschefen sig ämna senare återkomma till frågan om de byggnadsarbeten vid småskoleseminarierna i Härnösand och Landskrona, vilka bleve erforderliga vid bifall till de i ifrågavarande sammanhang framlagda förslag om utvidgning av seminariet i Härnösand med en avdelning och av seminariet i Landskrona med två avdelningar. *Byggnadsstyrelsen* har nu, efter samråd med skolöverstyrelsen, inkommit med förslag och kostnadsberäkningar rörande ifrågavarande arbeten. Samtidigt har byggnadsstyrelsen anmält, att vissa ytterligare medel

visat sig erforderliga till de pågående byggnadsarbetena vid småskoleseminarierna i Haparanda, Strängnäs och Växjö, vartill medel anvisats av 1945 års riksdag. Förutom förutnämnda ärenden ha i förevarande sammanhang till behandling upptagits även vissa byggnadsfrågor vid folkskoleseminarierna, i huvudsak avseende sådana åtgärder, som föranledas av departementschefens förslag i det föregående till utvidgad organisation av ifrågavarande seminarier.

Småskoleseminarierna.

H ä r n ö s a n d. Enligt ett år 1944 av skolöverstyrelsen framlagt förslag till utvidgning av detta seminarium, vilket då icke föranledde någon framställning till riksdagen, beräknades kostnaderna för erforderliga om- och tillbyggnadsarbeten vid seminariet till 600 000 kronor. *Byggnadsstyrelsen* framhåller nu, att vid den förnyade utredningen av denna byggnadsfråga framkommit krav på lokaler för barnbespisning, varför en kostnadsstegring blivit ofrånkomlig. Kostnaderna kunde nu beräknas till 700 000 kronor.

Det nu framlagda förslaget innebär i huvudsak, att den nuvarande seminariebyggnaden och gymnastikhuset sammanfogas genom en vinkelformad tillbyggnad, varjämte inom den nuvarande skolbyggnaden utföras vissa ombyggnadsarbeten.

L a n d s k r o n a. Även beträffande detta seminariums utbyggnad förelågo år 1944 vissa kostnadsberäkningar, vilka slutade på ett belopp av 700 000 kronor. *Byggnadsstyrelsen* framhåller, att jämväl dessa kostnader vid förnyad utredning visat sig otillräckliga och nu kunde uppskattas till 825 000 kronor, beroende på att vissa icke tidigare beräknade lokaler tillkommit, nämligen en barnbespisningslokal med tillhörande köksavdelning samt bibliotek och lärum för övningsskolan.

Enligt det nu utarbetade om- och tillbyggnadsförslaget tillbygges den nuvarande seminariebyggnaden mot väster med lokaler, avsedda för en ny övningsskola samt utrymmen för barnbespisning. Sistnämnda utrymmen äro förlagda till en envåningsbyggnad, som tänkes förbinda det gamla seminariet med en nybyggnad inrymmande övningsskolan och förlagd utmed tomtens västra gräns.

H a p a r a n d a. Till om- och nybyggnadsarbeten för småskoleseminariet i Haparanda anvisades av 1945 års riksdag ett investeringsanslag av 580 000 kronor. *Byggnadsstyrelsen* har nu — under framhållande av att detta belopp torde komma att visa sig otillräckligt med hänsyn bland annat till behovet av lokaler för barnbespisning — hemställt om anvisande av ytterligare 95 000 kronor för ändamålet.

S t r ä n g n ä s o c h V ä x j ö. Till vissa byggnadsarbeten vid dessa seminarier anvisade 1945 års riksdag 680 000 respektive 507 000 kronor. Vid

beräkningen av medelsbehovet hade avsetts, att befintliga rörledningssystem för värme, vatten och avlopp skulle, ehuru de voro gamla och i dåligt skick, med hänsyn till då rådande materialsvårigheter tills vidare kunna bibehållas, varför byggnadsstyrelsen endast räknat med de för panncentralernas utvidgning erforderliga kostnaderna. *Byggnadsstyrelsen* har emellertid nu funnit lämpligt att redan i samband med de pågående byggnadsarbetena i övrigt verkställa utbyte av dessa ledningssystem. Styrelsen framhåller därvid, att de svåra materialförhållandena numera undergått en icke oväsentlig förbättring, ävensom att ett utbyte längre fram skulle komma att medföra icke oväsentliga extra kostnader för håltagningar och efterlagningar inom utrymmen, som berördes av byggnadsarbetena. *Byggnadsstyrelsen* har därför hemställt om anvisande för ifrågasvarande ändamål av ytterligare 60 000 kronor vid seminariet i Strängnäs och 140 000 kronor vid seminariet i Växjö.

Departementschefen har för egen del anfört följande.

Den i annat sammanhang föreslagna utvidgningen av småskoleseminarierna i *Härnösand* och *Landskrona* nödvändiggör vissa om- och tillbyggnadsarbeten vid dessa seminarier. De befintliga lokalerna äro nämligen i huvudsak endast avpassade för den nuvarande organisationen. Jag finner de av byggnadsstyrelsen framlagda byggnadsförslagen, vilka tagit sikte även på behovet av barnbispisningslokaler, väl avvägd och ägnade att skapa goda och ändamålsenliga lokaler. De synas därför böra komma till utförande. De beräknade kostnaderna, 700 000 respektive 825 000 kronor, föranleda ingen invändning från min sida. Jag vill i detta sammanhang erinra, att av 1944 års riksdag anvisats 110 000 kronor till vissa ändringsarbeten vid seminariet i Landskrona. Enligt vad jag inhämtat ha härav hittills förbrukats endast 2 500 kronor. Då jag förutsätter att återstående medel, 107 500 kronor, få användas för den nu ifrågasatta om- och tillbyggnaden vid nämnda seminarium, skulle alltså för detta ändamål behöva anvisas endast (825 000 — 107 500 =) 717 500 kronor eller i runt tal 717 000 kronor.

Efter förslag av Kungl. Maj:t anvisade 1945 års riksdag till vissa byggnadsarbeten vid småskoleseminarierna i Haparanda, Strängnäs och Växjö 580 000, 680 000 respektive 507 000 kronor. *Byggnadsstyrelsen* har nu anmält, att de anvisade anslagen redan visat sig eller av allt att döma komma att visa sig otillräckliga. Vid seminariet i *Haparanda* har detta — förutom på vissa andra omständigheter — berott på det nytillkomna behovet av barnbispisningslokaler. Merkostnaderna för detta seminarium ha beräknats uppgå till 95 000 kronor. Vid seminarierna i *Strängnäs* och *Växjö* har det ansetts lämpligt att redan nu verkställa utbyte av ledningssystemen för värme, vatten och avlopp, vilket medför ytterligare kostnader å 60 000 respektive 140 000 kronor. Jag anser mig böra godtaga de nya kostnadsberäkningarna och förordar, att medel ställas till förfogande i enlighet därmed.

Folkskoleseminarierna.

Kungl. Maj:t har föreslagit anvisande av sammanlagt 1 709 000 kronor till vissa byggnadsarbeten vid folkskoleseminarierna. Härav belöpa 1 581 000 kronor på den utbyggnad av seminarierna, som föränledes av förslaget om utvidgad seminarieorganisation. Beträffande sistnämnda byggnadsarbeten har *byggnadsstyrelsen* anfört följande.

Den utförda utredningen avser en utökning av undervisningslokalerna vid folkskoleseminarierna i Lund, Kalmar, Linköping, Karlstad, Falun, Uppsala, Umeå och Luleå. Vid folkskoleseminarierna i Stockholm och Göteborg har en provisorisk utökning av seminarierna genom utbyggnad ej visat sig genomförbar och de erforderliga nya lokalerna torde sålunda få anskaffas genom förhyrningar. Vid folkskoleseminariet i Stockholm har dock kostnaderna för en tidigare planerad ombyggnad av lokalerna för naturkunnighetsundervisningen upptagits i utredningen, då denna ombyggnad får anses oundgängligen nödvändig med hänsyn till seminariets utökade verksamhet. Slutligen har byggnadsstyrelsen undersökt möjligheterna att i Gävle inreda ett provisoriskt folkskoleseminarium i dövtumskolans byggnad, vilken kommer att bli ledig vid skolans överflyttning till Mogård.

Det ökade lokalbehovet vid ovannämnda seminarier avses i första hand att tillfredsställas genom inredande av disponibla vindar och övriga sekundärutrymmen, samt när detta ej är tillfyllest genom uppförande av provisoriska träbaracker intill skolbyggnaderna.

På ett tidigare stadium av utredningen räknades med möjligheten att i sistnämnda fall använda gamla militärbaracker, vilka skulle ställas till disposition av arméförvaltningens fortifikationsstyrelse. Verkställda kostnadsberäkningar ha givit vid handen att övertagande och ombyggnad av en sådan barack till undervisningslokaler skulle uppgå till omkring 25 000 kronor. De därvid erhållna klassrummen skulle få en höjd av endast 2,40 meter, varjämte fönstrens utformning i förening med den låga rumshöjden medför dåliga belysningsförhållanden. Den förhållandevis ringa rumshöjden torde även försvåra en tillfredsställande placering av den elektriska belysningsarmaturen i skolsalarna, varigenom möjligheten för eleverna att följa undervisningen på svarta tavlan försvåras. Byggnadsstyrelsen finner det därför tveksamt om militärbaracker lämpligen böra användas och, då enligt vad utredningen givit vid handen endast fyra baracker innehållande 12 st. klassrum bliva erforderliga, vill styrelsen ifrågasätta, om icke nya sådana med ändamålsenligare planlösningar och riktiga rumsutformningar böra komma till utförande.

Byggnadsstyrelsen har därför låtit upprätta ritningar till en barack innehållande två klassrum om $8,5 \times 6$ meter samt kapprum och materialskåp, vilken barack enligt styrelsens beräkningar skulle draga en kostnad av 35 000 kronor.

Vidare har styrelsen låtit upprätta ritningar till barack inrymmande en slöjdsal med måtten $6,5 \times 9$ meter samt erforderliga biutrymmen samt till en gymnastikbarack inrymmande en gymnastiksal om 8×14 meter, tvenne omklädnadsavdelningar samt tvenne lärarorum m. m. Kostnaderna för slöjdbaracken har styrelsen beräknat till 20 000 kronor och för gymnastikbaracken till 60 000 kronor.

Byggnadsstyrelsen har även låtit verkställa undersökningar huruvida det genom tillbyggnaderna utökade värmebehovet även fordrar utökning av värmecentralerna vid de ifrågavarande seminarierna. Undersökningen har givit vid handen att i de flesta fall torde nuvarande kapaciteten av pannanläggningarna förslå även för den planerade utökningen. För folkskoleseminarierna i Lund och Uppsala måste dock en ny panna insättas. Vid folkskoleseminarierna i Kalmar och Falun synes dessutom egna separata pannrum erfordras för nybyggnaderna, då dessa på grund av de lokala förhållandena ha placerats på sådant avstånd från den befintliga panncentralen, att en ledningsdragning från denna ej visar sig ekonomisk.

För samtliga här berörda seminarier gäller dock att de befintliga pannorna äro av relativt hög ålder och i det närmaste uttjänade, varför ett utbyte av pannor inom en nära framtid torde vara ofrånkomlig. Med hänsyn till tidsläget och svårigheten att skaffa fullgott nytt material har byggnadsstyrelsen emellertid ej ansett det vara lämpligt att upptaga denna fråga i samband med den provisoriska utökningen av seminarierna.

Förutom nu berörda byggnadsarbeten har *departementschefen*, efter förslag av byggnadsstyrelsen, förordat anvisande av dels 80 000 kronor till ombyggnad av gymnastiklokalerna vid seminariet i Luleå, dels ock 48 000 kronor till förbättring av toalettanordningar och anordnande av lekhall samt till ombyggnad av vaktmästarbostäder vid seminariet i Uppsala.

Utskottet.

Utskottet har icke funnit anledning till erinran mot Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag beträffande byggnadsarbeten vid småskoleseminarierna i Härnösand, Landskrona, Haparanda, Strängnäs och Växjö och tillstyrker att de av Kungl. Maj:t äskade anslagen anvisas för nämnda ändamål.

För vissa byggnadsarbeten vid folkskoleseminarierna har Kungl. Maj:t hemställt om anvisande av ett anslag av 1 709 000 kronor. Det av seminariesakkunniga i samråd med byggnadsstyrelsen framlagda byggnadsförslaget innebär i fråga om de redan befintliga seminarierna inredning av förefintliga outnyttjade utrymmen i seminarierna samt i vissa fall uppförande av barackbyggnader av trä. Utskottet har under hand inhämtat från byggnadsstyrelsen, att sistnämnda byggnader icke komme att få någon karaktär av tillfälliga baracker samt att, med hänsyn till att byggnaderna borde uppföras på kortast möjliga tid, trä hade vissa företräden framför lättbetong eller tegel. Enligt byggnadsstyrelsens beräkningar ställde sig kostnaderna för en träbyggnad av avsett slag (klassrumsbarack om 3 rum) 7 000 kronor lägre än en motsvarande byggnad av sten. Då man torde hava att räkna med att ifrågavarande barackbyggnader komma att kvarstå under en längre tid, har utskottet funnit det tillfredsställande, att de icke få en alltför provisorisk karaktär. Utskottet anser sig kunna godtaga det sålunda framlagda byggnadsprogrammet. Även i övrigt ansluter sig utskottet till det förslag, som av departementschefen förordats med avseende å byggnadsarbeten vid folkskoleseminarierna. För ändamålet torde för nästa budgetår böra anvisas det av Kungl. Maj:t begärda beloppet, 1 709 000 kronor.

V. Hemställan.

Under åberopande av vad utskottet sålunda anfört får utskottet hemställa,

I. att riksdagen må med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 335 och II: 514

1. besluta, att folkskoleseminarieorganisationen skall utvidgas på sätt departementschefen förordat;

2. godkänna följande personalförteckning för folkskoleseminarierna, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1946/47:

Personalförteckning.

Befattning.	Lönegrad.
<i>Tjänstemän å ordinarie stat.</i>	
11 rektorer, avlöningsgrupp I	E 13
2 » » II	E 11
89 lektorer	A 27
10 lärare i teckning	A 21
10 lärare i musik	A 21
14 » » gymnastik med lek och idrott	A 21
86 övningsskollärare	A 20
7 lärare i manlig slöjd	A 18
7 lärarinnor i kvinnlig slöjd	A 18
10 lärare i trädgårdsskötsel	A 17
6 lärarinnor i hushållsgöromål	A 16
3 » » kvinnlig slöjd vid manligt seminariums övningsskola	A 16
8 vaktmästare	A 7
13 »	A 6;

Extra ordinarie tjänstemän i högre lönegrad än den 20:e.

2 adjunkter

Eo 21;

3. godkänna följande avlöningsstat för folkskoleseminarierna, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1946/47:

Avlöningsstat.

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, förslagsvis		kronor	2 038 000
2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t:			
a. Arvoden åt seminarieläkare m. m., förslagsvis		kronor	32 600
b. Arvoden åt seminariebibliotekarier »	18 000		
c. Arvoden åt biträden på rektors-expeditionerna . . . »	13 000		
d. Särskilda arvoden vid provårseminarier »	36 700		
e. Tilläggsarvoden åt lärare vid kurser för utbildande av kyrkomusiker, förslagsvis »	5 600		
f. Arvoden vid kurser för utbildande av hjälpklasslärare . . »	12 100	kronor	118 000
3. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal, förslagsvis »			947 000
4. Rörligt tillägg, förslagsvis »			415 000
		Summa kronor	3 518 000;

4. till *Folkskoleseminarierna*: *Avlöningar* för budgetåret 1946/47 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 3 518 000 kronor;

5. till *Folkskoleseminarierna*: *Omkostnader* för budgetåret 1946/47 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 473 000 kronor;

6. till *Folkskoleseminarierna*: *Materiel, böcker m. m.* för budgetåret 1946/47 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 115 000 kronor;

7. till *Folkskoleseminarierna*: *Utrustning* för budgetåret 1946/47 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 240 000 kronor;

8. till *Arvoden åt lärarkandidater under provårstjänstgöring* för budgetåret 1946/47 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 320 000 kronor;

9. till *Vissa till- och ombyggnadsarbeten vid småskoleseminariet i Härnösand* för budgetåret 1946/47 under statens allmänna fastighetsfond anvisa ett investeringsanslag av 700 000 kronor;

10. till *Vissa till- och ombyggnadsarbeten vid småskoleseminariet i Landskrona* för budgetåret 1946/47 under statens allmänna fastighetsfond anvisa ett investeringsanslag av 717 000 kronor;

11. till *Om- och nybyggnadsarbeten för småskoleseminariet i Haparanda* för budgetåret 1946/47 under statens allmänna fastighetsfond anvisa ett investeringsanslag av 95 000 kronor;

12. till *Vissa till- och ombyggnadsarbeten vid småskoleseminariet i Strängnäs* för budgetåret 1946/47 under statens allmänna fastighetsfond anvisa ett investeringsanslag av 60 000 kronor;

13. till *Vissa till- och ombyggnadsarbeten vid småskoleseminariet i Växjö* för budgetåret 1946/47 under statens allmänna fastighetsfond anvisa ett investeringsanslag av 140 000 kronor;

14. till *Vissa byggnadsarbeten vid folkskoleseminarierna* för budgetåret 1946/47 under statens allmänna fastighetsfond anvisa ett investeringsanslag av 1 709 000 kronor;

II. att motionerna I: 17 och II: 19 icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda;

III. att motionerna I: 336 och II: 513 icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 14 juni 1946.

På statsutskottets vägnar:

J. B. JOHANSSON.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit

från första kammaren: herrar *Johan Bernhard Johansson, Oscar Olsson, Pauli, Lindström, Gränebo, Larsson, Andrén, Gustaf Karlsson, Petersson, Johan Eric Ericson, Gustav Emil Andersson* och *Ragnar Bergh*; samt

från andra kammaren: herrar *Törnkvist, Eriksson* i Stockholm, *Svensson* i Grönvik, *Falla, Bergström, Mårtensson, Wallentheim, Pettersson* i Dahl, *Viklund, Sefve, Hoppe* och *Boman* i Kieryd.

Reservation

av herrar *Johan Bernhard Johansson, Oscar Olsson, Gränebo, Gustav Emil Andersson, Törnkvist, Svensson* i Grönvik och *Pettersson* i Dahl, vilka ansett,

dels att utskottets yttrande under Kap. II. Åtgärder för underlättande av lärarrekyteringen vid avlägset belägna skolor m. m. bort hava följande lydelse:

»I olika — — — befinnas påkallade.

De undersökningar — — — kompetenta lärarkrafter.

Departementschefen har — — — givit uttryck.

Utskottet anser — — — förbättrad lärarrekytering.

Departementschefen har — — — därvid inberäknade.

Utskottet delar — — — framställda yrkandet.

Såsom av — — — B 2-skolorna. I motionerna I: 336 och II: 513 har yrkats, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t för årets höstriksdag framlägger förslag om ett särskilt lönetillägg av 500 kronor per år, att utgå till folk- och småskollärare, anställda vid skolor av B 2- eller B 3-form samt vid mindre folkskolor och vissa b-skolor. Ehuru den ovan angivna kostnaden är mycket betydande, anser utskottet likväl frågan om införandet av det ifrågasatta lönetillägget böra göras till föremål för ytterligare utredning och överväganden. Enligt utskottets mening synes det nämligen tveksamt, huruvida den av departementschefen förordade och av utskottet i det föregående tillstyrkta åtgärden att temporärt upphäva bestämmelserna om karenstiden vid tillsättandet av lärare vid vissa skolor kommer att innebära den lockelse för lärare att söka sig till lägre skolformer, som med åtgärden avses, och att alltså härigenom de för närvarande rådande missförhållandena väsentligen skulle kunna avhjälpas. Utskottet vill särskilt understryka vikten av att åtgärder vidtagas i syfte att utrusta landsbygdens skolor och i synnerhet de sämst lottade bland dem så, att de skola kunna med utsikt till framgång tävla med städerna och tätorterna om likvärdiga lärarkrafter. Vid den av utskottet såsom önskvärd angivna utredningen torde även böra tagas i övervägande, om icke avsevärda fördelar skulle stå att vinna även genom en viss begränsning av antalet skolor, till vilkas lärare lönetillägg skulle utgå. Utskottet tager härvid närmast sikte på att B 2-skolorna och sådana småskolor, där två klasser undervisas av en lärare, skulle tills vidare uteslutas. Lönetillägget skulle då i huvudsak förbehållas de minst lockande skolformerna, d. v. s. B 3-, C- och D-skolor. Kostnaderna skulle härigenom nedbringas till omkring 1 100 000 kronor. Att märka är dock, att lärare vid B 2-skolor, där sjunde klassen — om sådan förekommer — icke är centraliserad, ha ett lika betungande arbete som lärare i de sämre skolformerna.

Lärare i dylika B 2-skolor synas enligt utskottets mening böra i löneavseende likställas med lärare i B 3-, C- och D-skolor.

På grund av vad sålunda anförts tillstyrker utskottet, att riksdagen må med anledning av motionerna I: 336 och II: 513 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning i av utskottet ovan angivna avseenden samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kan giva anledning.

Vad departementschefen — — — till stånd.

Utskottet biträder — — — och Umeå»;

dels ock att utskottets hemställan bort hava följande lydelse:

»Under åberopande — — — utskottet hemställa,

I. att riksdagen — — — 1 709 000 kronor;

II. att motionerna — — — åtgärd föranleda;

III. att riksdagen må, i anledning av motionerna I: 336 och II: 513, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning i av utskottet ovan angivna avseenden samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen må giva anledning.»
